

Reljef Mitre uzidan pod krov staje u selu Umljanovići. Vlasnik traži basnoslovnu svotu za otkup reljefa

Fotodokumentacija Muzeja Drniške krajine

»Mnogo je teže sačuvanje i sabiranje pomičnih kulturnih spomenika, a to poglavito s toga, što se javni interesi lakše sukobe s privatnim. Može se kazati da je predmet sigurno sačuvan tek kad postane vlasništvo kojega muzeja, biblioteke ili slična zavoda, te bi prema tomu cilju trebalo upravititi nastojanje. Na žalost, pitanje takvih ustanova još nije u Dalmaciji uređeno, zbog nestašice potrebnih sredstava, pa prema tomu stanju nastojanje za sačuvanje kulturnih spomenika ove vrsti ograničuju se po sebi na očuvanje i povećava umnožavanje postojećih zbirki i stvaranje novih, a s druge nate, da se što više zapriječi ili barem otešča izvoz ovakvih predmeta iz pokrajine.

Zemaljski odbor preporučuje da bi svaka općina barem se pobrinula, da predmeti ovakve vrsti, kad se nađu, budu sigurno spremljeni, a za nabavku ovakvih predmeta spravan je iz sredstava, što mu Sabor bude stavio na raspolaganje, udjelivati primjerene pripomoći, ako inače nije moguće sačuvati ih pokrajini.«

Danas, kad su ti problemi već trebali biti riješeni, mora se požuriti pa da bi »predmeti bili sigurno sačuvani tek kad postanu vlasništvo kojega muzeja«.

Primljeno: 28. 4. 1991.

SUMMARY

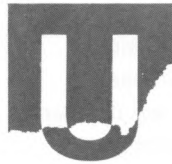
The Experience in Protection of the Museum of Drniška Krajina

By Dušan Rašković

The author presents the experience of the Museum of Drniška Krajina, founded in 1971, in their endeavours to protect cultural heritage by treasuring it in the museum. The county of Drniš is very rich with archaeological sites, which have been very difficult to control because they are mostly on private property. The museum is not able to make all necessary acquisitions since it is short of funds.

OTUĐENJE KULTURNOG BOGATSTVA MAKEDONIJE

Dorđe Miljković
Muzej Makedonije
Skopje

ožujku ove godine prvi put je najviši politički organ Republike, Predsjedništvo SR Makedonije raspravljalo o zaštiti kulturnog bogatstva.

Predsjedništvo je ukazalo na potrebu angažiranja svih nadležnih subjekata da se to bogatstvo u cijelosti evidentira, konzervira, zaštiti, čuva i adekvatno prezentira te da se za to organizira inspekcijski nadzor. To, dakako, budi nadu da će se za nepokretne spomenike kulture i objekte u kojima se čuvaju činiti mnogo više nego do sada.

Krađe predmeta povijesne i umjetničke vrijednosti danas su problem međunarodnoga karaktera, problem svih muzeja, galerija, zavoda za zaštitu spomenika kulture i drugih nadležnih institucija. Krađe koje se događaju u muzejima naše zemlje i u Makedoniji nisu ipak česte, barem ne onoliko koliko u nekim zemljama. Naprimjer, u svijetu se godišnje ukrade više od četiri tisuće umjetničkih djela iz raznih muzeja.

Procjenjuje se da na međunarodnom tržištu vrijednost ukradenih umjetničkih predmeta i antikviteta doseže sumu od 250 milijuna funti ili oko 420 milijuna dolara godišnje! Scotland Yard u Londonu osnovao je poseban odjel s detektivima specijalistima za otkrivanje ukradenih antikviteta i umjetničkih djela.

U našoj zemlji u tom pogledu najlošija je situacija u Makedoniji. Tu se događaju »najčuvenije« krađe i to najčešće po narudžbi! Najveća je nesreća što se često nije znalo što je i kada je nešto ukradeno jer je veći broj crkava i samostana napušten i predan na navodno čuvanje nekoj svjetovnoj osobi. Nadalje, Makedonska se pravoslavna crkva kao vlasnik odnosi egoistično prema kulturnom bogatstvu — ikonama, rukopisima i drugim predmetima umjetničke ili povijesne vrijednosti — koji se nalaze u crkvama i samostanima diljem Makedonije, ne dopuštajući da se prenesu u muzeje radi zaštite i na čuvanje, te prezentiraju javnosti. Prije nekoliko godina javila se ideja o otvaranju Crkvenog muzeja Skopske mitropolije u Skopju, u čijoj zgradi postoji prostor projektiran za tu namjenu (na vratima je već godinama natpis »Crkveni muzej«, a u njemu su deponirani najrazličitiji predmeti).

Nažalost, za najveći dio kulturnog blaga ne zna se ni kada je nestalo, ni tko ga je ukrao, ni gdje se nalazi. Činjenica je da su si poslije rata mnogi »drugovi« »priskrbili« određene umjetničke predmete, najčešće na revers. Postoji opasnost da nasljednici tih »drugova« nisu ljubitelji umjetničkih djela pa su ih, umjesto da ih čuvaju, jednostavno otuđili. Spomenimo još jedan primjer otuđenja: nakon velike jugoslavenske izložbe umjetničkog i etnološkog bogatstva naših naroda u Parizu 1951. godine, ostavljeno je kao dar dvadeset narodnih nošnji iz Srbije, Crne Gore i Makedonije. Samo u pariškim muzejima postoji jugoslavenska zbirka od 250 predmeta.

Prema nepotpunim podacima, zadnjih je četrdeset godina u našoj zemlji opljačkano na desetine tisuća samostalnih crkava, muzeja, arheoloških lokaliteta i drugih objekata. U Makedoniji su posebno na udaru kriminalaca manastiri i crkve, odnosno ikone koje se u njima nalaze. Od 1945. godine naovamo u Makedoniji je opljačkano otprilike 1.250

sakralnih objekata, od toga gotovo 400 ikona od 22.000, koliko ih je do danas evidentirano.

Godine 1966. iz crkve u Bašinom selu ukradene su 93 ikone, zatim iz crkve u selu Krupište (štipsko), gdje je ukradeno desetak ikona koje nisu nikada pronađene. Godine 1971. ukradena je Picassova slika iz Muzeja na savremenata umjetnost – dar toga velikog umjetnika Skopju nakon katastrofalnog potresa. Međutim, pronađena je u Njemačkoj i vraćena Muzeju. Iz crkve Sv. Jovan Kaneo 1979. i 1982. ukradeno je šest ikona (pronađene su ali su četiri ponovo ukradene!), u manastiru Svetog Nauma u Ohridu 1985. ukradeno je 13 ikona kojima se do danas nije ušlo u trag. Također još nije pronađeno 113 srednjovjekovnih moneta ukradenih iz Muzeja Makedonije u Skopju 1987. godine. Godine 1985. razoren je pak arheološki lokalitet Skupi da bi se na njemu sagradile sportske staze! Nije nepoznato ni da je prilikom pretresa autobusa u kojem su bili daci na izletu po Makedoniji pronađena ploča sa starim natpisima ukradena u Herakleji. Procjenjuje se da je iz arheoloških lokaliteta odneseno 400.000 predmeta. Ti i drugi ukradeni predmeti obično se odnose u Austriju i Njemačku gdje završavaju u privatnim rukama, najčešće kod kolekcionara, i dobivaju svoju »pravu vrijednost«. Nesporna je potreba sačuvanja kulturnog bogatstva bilo kojeg naroda, iščeznuće blaga znači atak na nacionalnu povijest i kulturu. Na simpoziju u Beogradu u studenome prošle godine o temi »Sprečavanje i otkrivanje krivičnih djela izvršenih na štetu kulturnih dobara Jugoslavije«, iznesen je podatak da je u razdoblju od 1. siječnja 1984. do 30. lipnja 1988. u Jugoslaviji evidentirano 1.148 krivičnih djela otuđenja kulturnog bogatstva. Od toga je 499 krivičnih djela izvršeno na štetu kulturnog bogatstva u društvenom vlasništvu, a 649 u privatnom vlasništvu. Najviše krađa bilo je u privatnim stanovima – 448, zatim u crkvama i samostanima – 318, muzejima – 49, galerijama – 37, bibliotekama – 3 te jedna na arheološkom lokalitetu. U tom vremenskom razdoblju ukradene su 333 umjetničke slike.

Prema podacima Međunarodne fondacije za istraživanje ukradenih umjetničkih predmeta, zadnjih je godina broj krađa u porastu, a broj uspješnih istraga je sve manji. Većina makedonskih muzeja nema ni elementarne uvjete za zaštitu kulturnog bogatstva koje im je povjereno na čuvanje – a to je evidencija i dokumentacija. Bez kompletne dokumentacije i nije moguće u slučaju krađe istražnim organima dostaviti dostatne podatke, što je pretpostavka uspješne istrage. Svaki pokretni predmet od prvorazredne umjetničke i povijesne vrijednosti, a time i s odgovarajućom tržišnom vrijednošću, morao bi biti stručno katalogiziran, opisan, fotografiran, dimenzioniran itd. radi što preciznijeg opisa u slučaju krađe.

Na kraju, spomenimo i to da Institut za sigurnost predviđa tiskanje stručnih informacija namijenjenih u prvom redu zaposlenima u muzejima i galerijama. Također, dogovoreno je da se održava Stalna konferencija gradova i općina Jugoslavije te da Sekcija muzejsko-galerijskih organizacija posreduje kod nadležnih organa unutrašnjih poslova da bi muzeji i galerije dobili status objekta posebnih namjena, a time i poseban operativni tretman u zaštiti kulturnog bogatstva prema Zakonu službe unutrašnjih poslova iz 1985. godine.

Primljeno: 6. 11. 1990.

Prijevod s makedonskog jezika:
Magdalena Maršavelski

SUMMARY

The Larceny of Macedonian Cultural Heritage

By Đorđe Miljković

Macedonia records a high number of larceny of the works of art. Commissioned larceny is quite common. Churches and monasteries are in special danger: 1 250 objects of sacral art have been stolen since 1945, 400 of them icons (of 22 000 icons recorded in Macedonia). The number of larceny is rapidly growing, while the number of solved cases declines. Most of the Macedonian museums do not keep records and documentation on the possessions they treasure, which is fundamental for successful protection.

SUMMARY

The Measures of Protection in a Museum

By Đorđe Miljković

Macedonian museums treasure 362 935 items in 4 030 m² depots. The storage does not meet elementary standards. The protection in peacetime has a physical (fire, larceny, natural disasters) and an expert component. Larceny is a particular problem. Monasteries and churches are not properly protected, and icons are easy to steal and in demand.

Museums have to be able to protect their possessions in storage as well as on display, but most of the Macedonian museums have no adequately designed depots, and some of them have none at all. Since circumstances are altogether alarming, the author proposes some measures toward the improvement of the protection in museums.